

Risale-i Nur Penceresinden İman Esasları ve Tıp İlişkisine Bir Bakış

From the Risale-i Nur's Point Of View
A Review of The Principles of Faith and
Medicin

Dr. Cafer KAYSİCİ

Özet

Risale-i Nur ve Tıp, bu sahada belki de ilk kez çalışılan bir konudur. Her ne kadar tıp, alan uzmanlarının ele alıp konuşacağı bir konu olsa da, imanla kurulan ilişkisinden dolayı özellikle de ilahiyat uzmanları tarafından bu konunun farklı bir açıdan ele alınmasında fayda görülecektir. Zira tıbbın doğrudan hitab ettiği ve ilgilendiği insan, sadece bedenî değil, ruhî ve manevî yapıya da sahip bir varlıktır. İnsanın beden sağlığı kadar, ruhî ve manevî sağlığı da önemlidir. Ruh-beden bütünlüğü ve sağlığı, tıp ve ilahiyat sahalarının müşterek hareket etmesiyle doğrudan alakalıdır.

Bu amaçla, yapılan çalışmada imanın insan sağlığına etkisine dikkat çekilmiştir. Bu makale sınırlı bir çalışma olup, konunun pek çok farklı yönlerinin sonraki çalışmalarda ele alınması konunun aydınlığa kavuşmasına katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: İman, tıp, hastalık, ilaç, tedavi, insan

Abstract

"Risale-i Nur And Rhe Medicine" is perhaps the first study in this field. Although medicine is an issue that field specialists will discuss and talk about, it will be beneficial to deal with this issue from a different perspective especially by theologians because of its relationship with faith. Because the person directly addressed and interested in by medicine is not only a body but also has a spiritual structure. Spiritual health are as important as the human body health. The soul-body integrity and health is directly related to the joint action of the fields of medicine and theology.

For this purpose, attention has been drawn to the effect of faith on human health in this article. This article is a limited study, and addressing many different aspects of the subject to be held in subsequent studies will contribute to the clarification of the issue.

Keywords: *Faith, medicine, disease, medicine, treatment, human*

Giriş

Risale-i Nur'da hastalık iki kısım olarak beyan edilmiştir.

1. Hakiki hastalık
2. Vehmi hastalık

Hakiki hastalık, küre-i arz eczanesinde istif edilmiş ilaçlarla tesirini Allah'tan beklemek şartıyla tedavisi yapılan hastalıktır. Bu hastalıklar

- a) Su-i istimallerden
- b) Perhizsizlikten
- c) İsraftan
- d) Hatalardan
- e) Sefahetten
- f) Dikkatsizlikten ileri gelmektedir.

Vehmi hastalık ise, aslında var olmayan, önem verdikçe büyüyen, şişen, önem vermeyince küçülüp dağılan hayalî hastalıktır. Vehmi hastalığın en önemli özellikleri;

- a) Çok devam ederse gerçeğe dönüşür,
- b) Şüpheli ve asabî insanlarda fena bir hastalıktır,
- c) Problemi gözünde çok büyüttür ve moral bozucudur,
- d) Tedavi edilmezse mala, akla ve sağlığa zarar verir.^[1]

Bundan da anlaşılıyor ki, vehmî hastalıkların zamanla hakiki hastalığa dönüşme ihtimali vardır.

Vehmi hastalıkların en önemli sebeplerinden birisi yukarıda da belirtilmiş gibi şüphe ve korkudur. Tıp ve psikoloji ilmi tarafından tespit edilmiş olan ve fobi olarak adlandırılan bu hastalıkların nedenleri Freud'a göre bilinçaltı çatışmalara, Watson'a göre şartlı reflekse dayanır.

Korku yaratan obje, durum ya da aktivite ile karşılaşıldığında anksiyete (kaygı bozukluğu, endişe) belirtileri ortaya çıkabilir. Hatta bazı vücut salgı-ları tutulamayabilir, kalbin durması ve ölüm görülebilir.^[2]

Açık yer ve kalabalık korkusu (agorafobi), karanlıktan korkma (akluofobi), belirli seslerden korkma (akustikofobi), acı çekmekten korkma (algofobi), adamlardan korkma (androfobi), fırtınadan korkma (anemofobi), şimşek korkusu (astrafobi), uçuş korkusu (aviofobi), gökgürültüsünden korkma (brontofobi), hayaletlerden korkma (fazmofobi), sorumluluktan korkma (hipegiyafobi), yenilik korkusu (kainatetofobi), başarısız olma korkusu

Korku yaratan obje, durum ya da aktivite ile karşılaşıldığında anksiyete (kaygı bozukluğu, endişe) belirtileri ortaya çıkabilir.

[1] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 218-219.

[2] Kemal Arıkan, Fobi Nedir? Nedenleri ve Tedavi Yolları Nelerdir?, www.kemalarikan.com, s. 1 (21.11.2019)

*Risale-i Nur
imansızlık
hastalığı ve
o hastalıktan
kaynaklanan konu
ve problemleri
de tespit ederek,
bunların imanla
nasıl izâle
edileceğini
göstermiştir.*

(kakorafyafobi), karanlık korkusu (kenofobi), cezalandırılmaktan korkma (mastigofobi), yalnızlıktan korkma (monofobi), ıssız yer korkusu (otofobi), her şeyden korkma (panfobi), hasta olmaktan korkma (patofobi), ölümden korkma (tanatafobi), yabancı korkusu (zenofobi) gibi yüzlercesini sayabileceğimiz bu korkuların kaynağı Risale-i Nur'da, imansızlığa, iman zayıflığına dayandırılırken, bu korkuların izalesi de imana ve imandan neşet eden hallere dayandırılmıştır.^[3] Risale-i Nur'a göre küfür (inkâr) korkaklıktır. Cesaretin menbâi iman, cebanet (korkaklık)'ın kaynağı dalalet, yani imansızlıktır.^[4]

Yine ona göre iman, nur ve kuvvet olup, gerçek imanı elde eden adam kainata meydan okuyabilir, imanın kuvvetine göre olayların baskısından kurtulabilir.^[5]

Risale-i Nur imansızlık hastalığını “bu asrın hastalığı” şeklinde nitelmiştir.^[6]

Risale-i Nur imansızlık hastalığı ve o hastalıktan kaynaklanan konu ve problemleri de tespit ederek, bunların imanla nasıl izâle edileceğini göstermiştir.

Biz de bir kısım başlıklar altında, yukarıda zikredilen problemleri ve izâle çarelerini “İman Esasları ve Tıp” ekseninde, Risale-i Nur'un perspektifiyle incelemeye çalışacağız.

1. İmanın Önemi

Risale-i Nur'da imanın önemi çok geniş bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre imanda;

- a) Büyük bir saadet ve nimet,
- b) Büyük bir lezzet bulunmaktadır.

İman manevi bir tuba-i cennet çekirdeğini taşıırken, buna karşılık küfür ise manevi bir zakkum-u cehennem tohumunu saklamaktadır. Dolayısıyla selamet ve emniyet yalnız İslamiyet'te ve imandadır.^[7]

Kur'an'ın nuranî caddesi, iman hakikatlarıyla;

- a) Ehl-i dalaletin çektiği yaraları tedavi eder.
- b) Ehl-i dalaletin küfrî bakışını aydınlatır.
- c) Bütün dalalet ve helaket kapılarını kapatır.

[3] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 577-582.

[4] Aynı eser, s. 25.

[5] Aynı eser, s. 284.

[6] Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 257.

[7] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 23.

d) İnsanın zayıflığını, aczini, fakirliğini ve ihtiyacını Allah'a tevekkül ile tedavi eder.

Bundan başka insan iman hakikatlarıyla;

a) Hayatın ve vücudun yükünü Allah'ın kudretine ve rahmetine teslim ederek rahat eder.

b) Kendini hakiki bir insan ve Rahman'ın misafiri kabul eder.

c) Varlıkları ilahi isimlerin aynaları kabul ettiğinden onlardaki değişiklikleri doğru yorumlayarak, dünyanın geçiciliğinden, eşyanın yok olup gitmesinden ve fani varlıkları sevmekten hasıl olan yaralardan kendini tedavi eder ve şüphe karanlıklarından kurtulur.

d) Ölüm korkusundan kurtularak, ölümü ebedî bir ayrılık değil, kabre ve ebedî aleme giden bir vesile kabul ederek ölümün açtığı manevi yaralardan kurtulur. Böylece ömrünün kısalığından dehşete düşen insan beka ile müjdelenerek kendini yersiz bir ızdıraptan kurtarır.

e) İnsan gayr-i meşru ve kendini günaha sevk eden bir hayattan kurtularak, meşru ve sevaba, dolayısıyla da, ebedi saadete sevk eden bir yaşantıya nail olur.

f) İnsan aşağıların aşağısına düşmekten kurtulup, yücelerin yücesi bir mertebeye layık hale gelir.^[8]

Buna göre bütün lezzetler imanda olduğu gibi, bütün elemeler de dalalettir,^[9] denilebilir.

Mü'min, "Madem Cenab-ı Hak var, her şey var. Madem Allah'a intisab var, her şey için bütün eşya var. Çünkü, Allah'a nisbetle her bir varlık, bütün varlıklara vahdet (birlik) sırrıyla bir irtibat (bağlılık) peyda eder." Demek Allah'a bağlılığını bilen veya bağlılığı bilinen her bir varlık vahdet (birlik) sırrıyla Allah'a bağlı olan bütün varlıklarla münasebettar olur...^[10] görüşündedir.

Zira, eğer o bağlılık olmaz ve bilinmezse, hadsiz ayrılıklara, yok oluşlara ve yokluklara mazhar olur. Allah'a olan irtibatını kaybeden, varlıklara karşı da irtibatını kaybeder...

Eğer iman olmazsa, her şeyin kör, sağır, dilsiz ve akılsız bir adama yok olduğu gibi, imansızda da her şey yoktur ve karanlıktır.^[11]

Küfür, bütün çeşitleriyle kizbdır, yalancılıktır. İman ise sıdktır, doğruluktur.^[12]

[8] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 579-581.

[9] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 33.

[10] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 279.

[11] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, s. 280.

[12] Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şâmiye (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 345.

Ölüm korkusundan kurtularak, ölümü ebedî bir ayrılık değil, kabre ve ebedî aleme giden bir vesile kabul ederek ölümün açtığı manevi yaralardan kurtulur.

*Ehl-i gafletin
dünya sevgisi
ve dünya ile çok
ilgilenmesinden
kaynaklanan hasta
ve manevi bir
vücudu vardır.*

Güzel karakterlerin ve iyi hasletlerin kaynağı olan iman bir güven vesilesi olup, emniyeti temin ederken, imansızlık, seciyesizliği (karaktersizliği) ile emniyeti (güveni) ihlal eder.^[13]

Yine iman hem nur, hem de kuvvet olup, gerçek imanı elde eden kimse, kainata meydan okuyup, olayların baskısından kurtulabilir. Tevekkül ile bütün maddî-manevî ağırlıklarını, Allah'ın kudret eline teslim edip, dünyadan rahatlıkla geçip, kabirde dinlenir.^[14]

İmanın insanda inkişafı (ortaya çıkması) ile iman faydalı ve her derde deva, hakiki lezzetli bir ilaç olur. İmanın inkişafı da;

- a) Tevbe ve istiğfar ile
- b) Namaz ve ubudiyet ile tahakkuk eder.

Zira, ehl-i gafletin dünya sevgisi ve dünya ile çok ilgilenmesinden kaynaklanan hasta ve manevi bir vücudu vardır. İşte iman bu hasta ve manevi yaralar içerisindeki insana bir şifadır, ilaçtır. İman ilacının etkisi de farzları yerine getirmekle kendisini gösterir.^[15]

Bununla birlikte günahlardan kurtulmanın üç mertebesi olan;

- a) Şirki terk,
- b) Maasiyi (günahları) terk,
- c) Masivaullahı (Allah'ın dışındakileri) terk de imanın inkişafına bir vesiledir.

Bu üç günahın tahliyesi ise sevap işlemekle olur ki, onlar da;

- 1) Kalbî amellerin güneşi olan iman,
- 2) Bedenî amellerin fihristesi olan namaz,
- 3) Mâlî amellerin kutbu olan zekattır.^[16]

2. İman - İnsan - Fıtrat

En güzel sûrette yaratılmış olan insan^[17], fitratının gereği olarak en müntehab (seçkin) şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder, süslü şeyleri arzu eder, insaniyete layık bir maîşet ve şerefle yaşamak ister.^[18] Onun bu üstün meyilleri kendisine diğer yaratıklara verilmeyen, kudretten ehemmiyetli cihazât ve kaderden kıymetli programlar tevdi edilmiş olması dolayısıyla sızıldır.^[19]

[13] Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, s. 197

[14] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 284.

[15] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 221.

[16] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 45.

[17] Tin, 95/4.

[18] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 140.

[19] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 291.

İnsana verilen bütün cihazât-ı acibe, bu dünya hayatı için değil, önemli bâkî hayat içindir.^[20] Onu bâkî hayata yönlendirecek ve ebedî mutluluğu kazandıracak olan da, en güzel seciyelerin ve iyi hasletlerin kaynağı olan imandır.^[21] Dolayısıyla imana insanın fitratı diyebiliriz.

İnsanı insan eden iman, aynı zamanda onu sultan da yapar.^[22] Sultan olan insana yakışan da özgürlüğünü Allah’a kul olmaktan bulmaktır. Zira özgürlükten hakkıyla faydalanmak, imandan yardım almakla olur. Çünkü alemin yaratıcısına hakkıyla kul ve hizmetkâr olan, Allah’ın dışındaki varlıklara boyun eğip, tenezzül etmez.^[23]

İnsanın fitratına uygun olan iman, insanda olmaz veya isyan ile o iman etkisiz kalırsa; hayat, görünüşte kısa bir zevk ve lezzetle beraber, hakikatte o zevk ve lezzetten fazla elemeler, üzüntüler ve kederleri netice verir.^[24]

İnsan imanın nuruyla yücelerin yücesine çıkar; cennete layık bir kıymet alır. Küfür karanlığı ile aşağıların aşağısına düşer,^[25] cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer. Çünkü iman, insanı yaratıcısına bağlıyor; zira iman, bir intisabtır.^[26] Öyleyse insan iman ile fitratına uygun davrandığı ölçüde bir değer kazanır. Fıtrata uygun yaşamayan insan bir hayvanî hayat geçirerek değerini düşürür.^[27] Değerini düşüren insan da fitratıyla birlikte mutluluğunu kaybeder ve negatif bir varlık olur.

Risale-i Nur’da, “onlara, ’insanların inandıkları gibi siz de inanın’ denildiğinde ise, ‘Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?’ derler. İyi bilin ki, asıl akılsızlar kendileridir, fakat bilmezler.”^[28] ayeti tefsir edilirken de, imanın olmayanın insanlardan kabul edilmemesinin gerektiği ifade edilmiştir. Zira, “nas” (insan) tabiri müminlere mahsustur. Bu da ya imanın hasiyetiyle insanîyetin hakikatı müminlere münhasırdır veya imansız olanlar insanîyet mertebesinde sukut etmişlerdir (düşmüşlerdir)^[29] şeklinde anlaşılmıştır.

3. İman ve İstikbal Endişesi

Düşünen bir varlık olarak insan daima hayatını ve geleceğini sorgular. O daima kendisine, “Nereden geldim, nereye gidiyorum, neciyim” gibi sorular sorar.^[30]

[20] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 293.

[21] Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, s. 197.

[22] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 285.

[23] Bediüzzaman Said Nursi, Makâlât (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 56.

[24] Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 117.

[25] Tin, 95/5.

[26] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 281.

[27] Aynı eser, s. 281.

[28] Bakara, 2/13,

[29] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 100.

[30] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 63.

İnsanın fitratına uygun olan iman, insanda olmaz veya isyan ile o iman etkisiz kalırsa; hayat, görünüşte kısa bir zevk ve lezzetle beraber, hakikatte o zevk ve lezzetten fazla elemeler, üzüntüler ve kederleri netice verir.

*İnsan sonsuzluk
duygusuna
müteveccih
olduğu için,
bekaya mazhar
olacak ve
ebedi hayatı
kazandıracak
formüllerin
arayışına girer.*

Geçen satırlarda da ifade edildiği gibi, insan sonsuzluk duygusuna müteveccih olduğu için, bekaya mazhar olacak ve ebedi hayatı kazandıracak formüllerin arayışına girer. Bu arayışın neticesinde elde ettiği veya edemediği cevaplarla da mutlu veya mutsuz olur.

İşte iman vesikası bu arayışın mutlak çaresidir ve bu çare alternatiftsizdir.^[31]

İstikbâl endişesi içerisinde olan insanın, bu kaygıyı taşımasının sebepleri Risale-i Nur'da şu şekilde sıralanmıştır.

a) Mü'min ebedi hayatını kurtarmak için gelecek endişesi taşır.^[32]

b) Kafir ise, ölümün ötesini göremediği için;

c) Geleceği yok, karanlık, ölü, dehşetli bir vahşetgah olarak gördüğü, dolayısıyla hayattan da bir lezzet alamadığı için,^[33]

d) Hodbin, bildiğine güvenen, vahy-i semaviyi dinlemeyen, enaniyetine itimad eden birisi olduğu için,^[34]

e) Gaflet ve dalalet karanlığına mübtela olduğu için,^[35]

f) Aslında merhametli ve hikmetli yaratıcının emrindeki memuru olan olay ve varlıkları, yanlış yorumladığı için,^[36] istikbal endişesi taşır.

Gelecek endişesini bir hastalık gibi teşhis eden Risale-i Nur, bu endişenin nasıl izâle edileceğini de şu şekilde beyan etmiştir:

a) Dalalet ve sefaheti bırakıp, tahkiki iman ve istikamet dairesinde olmak,

b) Elde edilen tahkiki imanla, ölümü ve kabri, gelecekte ulaşacağı saadet saraylarına girmek için bir bekleme salonu bilmek,^[37]

c) İman ile gelecek zamanı, sevimli saadet saraylarında Rahmani bir ziyafet meclisi suretinde görmek,^[38]

d) İmanını hayata hayat yapıp, geleceğini nurlandırmak,^[39]

e) Olaylara ve varlıklara, Allah'ın emrine musahhar memurları gözüyle bakmak,^[40]

[31] Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 168-169.

[32] Aynı eser, s. 168-169.

[33] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 181-183.

[34] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 282-283.

[35] Aynı eser, s. 282-283.

[36] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 283.

[37] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 181.

[38] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 230.

[39] Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 118.

[40] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 283.

f) İnkişaf ettirdiği imanın bir gereği olarak, tevbe, istiğfar, namaz ve ubudiyetle imanını kudsi bir ilaç yapmak,^[41]

g) İmanın etkisinin farzları yerine getirmekle ortaya çıkacağını; gaflet, schafet, nefsanî hevesât ve gayri meşru yaşantıyla ise o iman ilacının etkisinin olmayacağını bilmek.^[42]

Öyleyse denilebilir ki, iman, ebedi mutluluğu kazanmanın birinci yolu ve anahtarı olduğu gibi, manevi hastalıklara da manevi ilaçtır.^[43]

4. İman ve İnsandaki Beka Aşk

Şu kainatın en mükemmel meyvesi, kainatın yaratıcısının en sevdiği sanatı, âlemdeki varlıklarla en fazla ilgili olan insanda, şiddetli, sarsılmaz, daimi bir;

a) Beka aşkı

b) Ebediyet şevki

c) Daimi emeller^[44]

d) Güzellik sevgisi

e) Varlık sevgisi

f) Şefkat-i cinsiye

g) Alâka-i hayatiye^[45]

h) İştîyâk-ı hayat^[46]

1) Beka ve ebediyet başta olmak üzere çeşitli arzular ve duygular verilmiştir. Bu duygular fitridir, yani yaratılıştan insana verilmiştir.^[47] Bundan dolayı insanın ayrılıklardan gelen feryatları, beka aşkıdan gelen ağlamalarının tercümanı olmuştur.^[48]

Fitratındaki bu duyguları hisseden ve arzu eden fakat bu duygulara tercüman olacak imandan yoksun olan ehl-i dalaletin dünyasında adem (yokluk), firak (ebedî ayrılık), hiçlik ve fanilik vardır.^[49] Çünkü küfür, insanı ölümlü idam edip, manevi cehennem zulmetine atar, hayatının lezzetlerini acılaştırır.^[50]

[41] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 221.

[42] Aynı eser, s. 221.

[43] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, s. 65-66.

[44] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 110.

[45] Bediüzzaman Said Nursi, Asay-ı Musa, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 64-65.

[46] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 253.

[47] Aynı eser, s. 21.

[48] Aynı eser, s. 21.

[49] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 426.

[50] Aynı eser, s. 426.

Beka ve ebediyet başta olmak üzere çeşitli arzular ve duygular verilmiştir. Bu duygular fitridir, yani yaratılıştan insana verilmiştir.

Risale-i Nur'a göre, imanî bakış, zahirde menfî bir görüntü veren olaylara, müsbet bir gerçeklik giydirmektedir.

Yine küfür dünyada bir manevi cehennem ve ebedi saadetin mahvedicisi olduğu gibi, ölümü de idam-ı ebedi (sonsuz yokluk) mahiyetine getirir.^[51]

Yaşanan olaylar, ölümler, musibetler ehl-i dalâlete hücum ediyor, tehdit ediyor, korku veriyor, moralini bozuyor, vicdanını tefessüh ettiriyor ve böylece insan olayların esiri oluyor.^[52]

Tıp ve psikoloji ilminde de tespit edilen birçok korku (fobi)'nun kaynağı bu inkârî bakıştır. Olaylara negatif bakan, gördüğüyle hükmeden, zâhire aldanan bu bakış, Risale-i Nur'un penceresinde asıl mahiyetiyle, imanî bir rasatla farklı yorumlanmaktadır. Kur'an'ın bir tefsiri olan ve Kur'an'ın nazarıyla olaylara bakan Risale-i Nur, yukarıdaki satırlarda beyan ettiği insandaki fitrî duyguları bir dua kabul edip, o duanın karşılığının fitratına uygun tecelli edeceğini beyan etmektedir.^[53] Ona göre bekâ âleminin ve ebedi cennetin bir varoluş sebebi de, insanın mahiyetindeki şiddetli beka aşkı ve ondan çıkan beka arzusunun fitri bir dua oluşudur.^[54]

Risale-i Nur'a göre, imanî bakış, zahirde menfî bir görüntü veren olaylara, müsbet bir gerçeklik giydirmektedir. Ona göre; ehl-i imanın dünyasında adem (yokluk) idam, hiçlik, mahv, fenâ (geçicilik) yoktur. Çünkü iman insanı, ölüm vaktinde îdam-ı ebediden (sonsuz yokluktan) ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor.^[55]

İman dışında manevi bir cenneti temin, ölümü bir terhis tezkeresine çeviriyor. Yaşanan olaylar, ölümler, musibetler ehl-i imana, değil tehdit ve korkutmak, belki sevinç ve mutluluk, ünsiyet ve ümit veriyor, zira ahireti görüyor.^[56]

5. İman ve Yalnızlık Duygusu

Yalnızlık, bir insanın boşluk duygusuyla karışık kendini dünyadan kopmuş hissetme durumudur. Yalnızlık çeken insan, başka insanlarla anlamlı bir iletişim kurmakta zorlanır.

Yalnızlık çeken insan, terk edilme, dışlanma, depresyon, güvensizlik, umutsuzluk, anlamsızlık, değersizlik ve kızgınlık duygularıyla doludur. Kendisinin hiç kimsenin sevgisini hak etmediğini düşünür, bu yüzden de sosyal hayatta zorluk çeker.^[57]

[51] Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, s. 362.

[52] Aynı eser, s. 363.

[53] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 110.

[54] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 21.

[55] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 426.

[56] Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, s. 363.

[57] Özlem Kılıç Ekici, Yalnızlık Birçok Hastalığı Tetikliyor, bilimgenç.tubitak.gov.tr. s. 1, (18.11.2019)

Yalnızlık duygusunun ilacı imandır.^[58] Zira, iman bütün eşya arasında hakiki bir kardeşliği, irtibatı, ittisali ve beraberlik bağlarını kurarken, küfür, bütün eşyayı birbirinden ayrı gösterir, birbirine yabancı nazarıyla bak-tırır.^[59]

Yine, merhametli bir Yaratıcının var olduğunu düşünmek, yalnızlık duy-gusundan kurtulmaya sebeptir. Meleklerle inanmak, her yerde insanların dı-şında bu temiz varlıkların olduğu şuurunda olmak, hâli dağların, boş sahra-ların Cenâb-ı Hakk'ın kullarıyla dolu olduğunu bilmek ve inanmak yalnız-lığın ilacıdır.^[60] Bütün varlıkların Allah'ın yarattığı olduğundan hareketle, taş ve ağaçların bile bize arkadaş olduğunu bilmek yalnızlığa bir çaredir.^[61]

Bütün bunların yanında dua etmek;

- a) Yalnızlıktan kurtulmaya,
- b) İnsanın kıymetinin artmasına,
- c) İnsanın fitratına uygun davranmış olmasına,
- d) İmanın gereğini yerine getirmeye bir vesiledir.^[62]

Zira insanın aslı ve fitrî vazifesi, iman ve duadır.^[63] İnsan bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir.^[64]

Çünkü, dua eden adam bilir ki; birisi var, onun hâtîrât-ı kalbini iştirir, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına medet eder.^[65]

Yine dua eden adam bilir, birisi var ki; onun sesini dinler, derdine der-man yetiştirir, ona merhamet eder. Onun kudret eli her şeye yetişir. Bu bü-yük dünya hanında o yalnız değil; bir Kerim zât var, ona bakar, ünsiyet ve-rir...^[66]

Yalnızlığın ilaçlarından birisi de tevekküldür.^[67] Tevekkül insanı netice-de iki dünya saadetine ulaştırır. Tevekküle ulaşan yolun süreci ise;

- a) İman
- b) Tevhid
- c) Teslim^[68] şeklinde gerçekleşir.

[58] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 228.

[59] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994, s. 60.

[60] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 228.

[61] Aynı eser, s. 228.

[62] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 286, 289.

[63] Aynı eser, s. 285.

[64] Aynı eser, s. 286.

[65] Aynı eser, s. 288.

[66] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, s. 291.

[67] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 289.

[68] Aynı eser, s. 284.

*Merhametli
bir Yaratıcının
var olduğunu
düşünmek,
yalnızlık
duygusundan
kurtulmaya
sebeptir.*

*Dünyada Cenâb-ı
Allah'ın Hakîm,
Mürettib,
Müdebbir,
Mürebbe isimleri
tecelli eder.*

Yine imanî birlik kalplerin birliğini, itikadî birlik, toplumsal birliği gerektirdiğinden,^[69] kendisini yalnız hisseden insana bir ilaç hükmüne geçer. Zira iman ve tevhid bir muhabbet sebebidir. İman muhabbeti, İslam kardeşliğini gerekli kılar.^[70]

Yine iman bütün mü'minleri bir babanın şefkat kanatları altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addeder.^[71]

6. İman ve Pozitif Bakış

Bu çalışmamız içerisinde gördük ki, imansızlık insanı negatif bir bakış açısına maruz bırakıyor. İnsan olayları, gelişmeleri, her an meydana gelen tebeddülât, tagayyürat ve tahavvülatları, hastalıkları, ölümleri, daima dehşetle, korkuyla, olumsuz reaksiyonlarla karşılıyor ve daima kötümser bir tabloyu iç dünyasında taşıyor. Bunun ötesinde de bu kötümserlik, alacağı kararları ve hareket tarzını da kısıtlı, dar, ufuksuz bir hale getiriyor.

Oysa imanın nuruyla ve gözüyle insan;

a) Her şeyde rahmet-i ilahiyenin izini, özünü, yüzünü görüyor.

b) Bu görüşüyle her şeyde Cenâb-ı Allah'ın kemâl-i hikmetini (Hikmetinin mükemmelliğini), cemâl-i adaletini (adaletin güzelliğini) müşahede ediyor.

c) Bu müşahadesiyle kemâl-i teslimiyet (mükemmel bir teslimiyet) ve rıza gösteriyor.

d) Bu rıza ile de rububiyet-i ilahiyenin icraatlarından olan musibetlere karşı teslimiyet gösterip, o musibetleri kabulleniyor, onları gülerек karşılıyor.^[72]

Çünkü o biliyor ki, bu dünya “darü'l-hikmettir, ahiret ise darü'l-kudrettir”.^[73] Dünyada Cenâb-ı Allah'ın Hakîm, Mürettib, Müdebbir, Mürebbe isimleri tecelli eder.

Bundan dolayı da zahiren en olumsuz bir hâl ile de karşılaşsalar;

a) İlahi şefkatten fazla şefkat göstermiyorlar.

b) Bu bakış açısıyla manevi bir elem ve azap çekmiyorlar.

c) Sadece ahirette değil, dünyada da mutlu oluyorlar.^[74]

[69] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, s. 254.

[70] Bediüzzaman Said Nursi, Hakikat Çekirdekleri (E.S.D.E), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 637.

[71] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 77.

[72] Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 170.

[73] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 106.

[74] Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 170.

İmanla menfi bakış (kötümserlik) yerini müsbet bakışa (iyimserlik) bırakıyor. İnsanı “güzel gören, güzel düşünür, güzel düşünen hayatından lezzet alır”^[75] sonucuna götürüyor.

7. İman ve Doğruluk

Mitomani denilen yalancılık bir hastalık olarak kabul edilmektedir ki en büyük nedeninin kişilik bozukluğu olduğu bilinmektedir.^[76]

Daha önce de belirttiğimiz gibi insanı insan eden (sağlam bir kişiliğe kavuşturan) iman olduğuna göre, kişilik bozukluğunun neticesi olan yalan da imanın zıddı olan inkârdandır.

Bu görüş, “küfür bütün envayıyla (çeşitleriyle) kizbdır, yalancılıktır. İman sıdktır, doğruluktur.” cümlesiyle de te’yid edilmiştir.^[77]

İslam dininin en fazla dikkat çekip, çekinmemizi istediği şeylerin başında münafıklık gelir ki, onun da en önemli belirtilerinin başında yalancılık gelir. Nitekim hadiste münafıklar için;

- a) Yalan söyleme,
- b) Sözünden dönme,
- c) Emanete hıyanet etme^[78] özellikleri sayılmıştır.

Yine Kur’an’da münafıklar için söylenen ilk özellik “Yalancılık”tır.^[79]

Buna karşılık yine Kur’an’da, öncelikle mü’minlerin kurtuluşa erdikleri dile getirilerek, faydasız, boş işlerden ve boş sözlerden yüz çevirdikleri belirtilmiş,^[80] ilerleyen satırlarda da mü’minlerin emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ettikleri^[81] beyan edilmiştir.

İmanın bir gereği olarak mü’minlerden beklenen ilk fiillerden birisi “namaz” olarak belirtildikten^[82] sonra, namazın bütün kötülük ve günahlardan insanı alıkoyacağı^[83] beyan edilmiştir.

Nitekim Risale-i Nur’da da, kainatta en yüksek hakikatin iman, imandan sonra da namaz olduğu^[84], namazda ise aklın, kalbin ve ruhun büyük bir rahatının olup, cisme de ağır gelmeyeceği^[85] beyan edilmiştir.

*İmanla
menfi bakış
(kötümserlik)
yerini müsbet
bakışa (iyimserlik)
bırakıyor. İnsanı
“güzel gören,
güzel düşünür,
güzel düşünen
hayatından lezzet
alır”*

[75] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, s. 457.

[76] Kültegin Ögel, Patolojik Yalancılık ve Ötesi, www.ogelk.net , s. 1, (21.11.2019)

[77] Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, s. 344.

[78] Buhari, et-Tarihu'l-Kebir, 8/386.

[79] Münafıkun, 63/1.

[80] Mü'minûn, 18/1,3.

[81] Mü'minûn, 18/8.

[82] Mü'minûn, 18/2.

[83] Ankebût, 29/45.

[84] Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, s. 607.

[85] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 27.

Allah Teâlâ'nın
bir nimet
ve hediye
olarak verdiği
hürriyetten
hakkıyla istifade
etmek, imandan
yardım dilemekle
olur.

Sonuç olarak yalanın küfürden, doğruluğun imandan ve imana bağlı olarak da salih amel ve namazdan olduğunu söyleyebiliriz.

8. İman ve Hürriyet

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden birisi de hürriyettir. Zira hürriyet imanın hassası (özelligi)dır.^[86] Çünkü iman bağı ile kainatın sultanı olan Allah'a hizmetkâr olan insan;

a) Başkalarına zillet ile tenezül etmez,

b) Başkalarının tahakküm ve istibdadı altına girmez, zira onun izzeti ve şehamet-i imaniyesi ona izin vermez,

c) Kendisi böyle olduğu gibi, başkalarının hukukuna da imandan gelen şefkat ile tecavüz etmez.^[87]

Öyleyse denilebilir ki, iman ne kadar mükemmel olursa, o derece hürriyet parlar. Asr-ı Saadet buna en güzel örnektir.^[88]

Risale-i Nur'a göre insanın fıtratına zıt olan esaretin kaynağı kötülüğü emreden nefsin rezil baskısıdır. Bu baskıdan kurtulup, kötülüğü emreden nefsin tahakkümüne girmemek, İslamiyet'e dayanmak ile olur. İslamiyet sapaşğlam bir iptir.^[89]

Allah Teâlâ'nın bir nimet ve hediye olarak verdiği hürriyetten hakkıyla istifade etmek, imandan yardım dilemekle olur. Zira âlemin yaratıcısına hakkıyla kul ve hizmetkâr olan, Allah'ın dışındaki varlıklara kulluk tenezülünde bulunmaz.^[90]

İnsan akıl ve fikir sahibi bir varlıktır. Bundan dolayı hayvanların aksine hem geçmiş, hem de gelecekle fitraten ilgilidir. Bundan dolayı da geçmişteki üzüntüleri daima hatırlar, gelecek için de endişe ve korku taşır. Bu endişe ve korkulara esir olmamanın yolu imandır.^[91]

9. İman ve Otokontrol

Risale-i Nur'un tahkikî imanını insana kazandırma gayretlerinin sebeplerinden birisi, her mü'minin kalp ve kafasına daimi bir manevî yasakçı bırakmak istemesidir.^[92]

Ona göre insanın filleri kalbin, hissin temâyülatından çıkar. O temâyülat, ruhun ihtisaratından ve ihtiyacâtından gelir. Ruh ise iman nûru

[86] Bediüzzaman Said Nursi, Münâzarât (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 238.

[87] Aynı eser, s. 238.

[88] Aynı eser, s. 239.

[89] Bediüzzaman Said Nursi, Makâlât, s. 56.

[90] Aynı eser, s. 56.

[91] Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 117.

[92] Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, s. 367.

ile harekete gelir, hayır ise yapar, şer ise kendini çekmeye çalışır. Artık kör hisler onu yanlış yola sevkedip mağlup etmez.^[93]

İnsan günah işleyeceği zaman, o günahı yasaklayan ilahî emir (vahiy) hatırına gelir. Çünkü o günahı işlemenin kendisi tarafından bilinen ve inandırılan bir yaptırımı vardır. Bu yaptırımı;

a) İmanın hassası,

b) Kalbin kulağı ile hatırlar. Akıl, kalp ve vicdanın da o günah işleme his ve meyline gösterdiği tepkiyle o suçun karşılığı olan hadd-i şer'iyi hatırlar. Ulvi bir yasak ve vicdanî bir yasakçı o hissin karşısına çıkar ve o günahı işlemekten insan vazgeçer.^[94]

Günah işlemenin din açısından uhrevî yaptırımının yanında, işlenen günahların dünyada da insanın kendisine ve topluma açtığı zararlar bakımından, tıp ilmi bu fiillerle yakından ilgilenir.

Zira İslamiyetçe kişinin koruması gereken ve korunmadığı takdirde Kur'an'ın tayin ettiği birtakım hadler ve cezâlar vardır. Korunması gereken beş değer;

a) Din

b) Can

c) Akıl

d) Nesil

e) Mal'dır.^[95]

Dinin korunması doğrudan iman ve salih ameller ile alâkalı olup, başta iman olmak üzere, farzlar ve haramlar emredilmiştir.^[96]

Canın korunması katlin yasaklanmasıyla^[97], aklın korunması içki ve uyuşturucudan men ile^[98], neslin korunması zinanın haram edilmesiyle^[99], malın korunması faizin haram, alışverişin helal kılınmasıyla^[100] gerçekleştirilmiştir.

İşte tıp ilmi bu fiillerin yapılmamasını muhataplarına tavsiye etse bile, elinde bir yaptırım olmadığı için kişinin inisiyatifi belirleyici olmaktadır.

Bunun zıddına insan imanından gelen bir şuur ile, herhangi bir tıbbî muhatap olmaksızın yasaklanmış fiilleri işlemez. Çünkü tuğyan

Canın korunması katlin yasaklanmasıyla, aklın korunması içki ve uyuşturucudan men ile, neslin korunması zinanın haram edilmesiyle, malın korunması faizin haram, alışverişin helal kılınmasıyla gerçekleştirilmiştir.

[93] Aynı eser, s. 367.

[94] Aynı eser, s. 367.

[95] Muhammed Ebu Zehra, İslam Hukuku Metodolojisi, Tercüme: Abdulkadir Şener, Fecr Yayınevi, Ankara, 1986, 4. Baskı, s. 87.

[96] Nahl, 16/90.

[97] Maide, 5/32.

[98] Bakara, 2/219.

[99] İsra, 17/32.

[100] Bakara, 2/275.

(azgınlık-günahkârlık) imanın zayıflığından ileri gelir.^[101] Bunun zıddı olan hakka itaat ve boyun eğme de imanın kuvvetinden ileri gelir.

Sonuç

İnsan yaratılış itibarıyla aciz, zayıf, fakir, kudretsiz, kuvvetsiz, cüz-i irade sahibi bir varlık olmasına rağmen, kainatın bütünüyle ilişkili olan, her şeye muhtaç bir varlıktır.

Yine insan ruh-beden ikilisinden müteşekkil, manevi bünyesinde akıl, kalp ve ruh sahibi, maddi bünyesinde anatomik özellikleri bulunan, bu haliyle de sadece melekî, hayvanî, nebatî ve camid bir varlık olmayıp, bunların bütününe özelliklerine sahip müstesna bir varlıktır.

Bu yönüyle fizyolojik ve anatomik hayatını devam ettirebilmek için maddî ihtiyaçlarının yanında, ruhî hayatını devam ettirebilecek manevî gereksinimlere de muhtaçtır.

Bedenin ihtiyacı olan ve bedenî hayatını devam ettirebilmesi için birtakım kurallara ve prensiplere mecbur olduğu gibi, ruhî hayatını idame için de vicdani ve ilahi birtakım prensiplerle hareket etmek durumundadır.

Tıbbın vazifesi insanı dünyada sağlıklı bir şekilde yaşatmaktır.

İman ise insanın dünya ve ahirette sağlık ve mutlu olmasını hedefler.

İnsan dünyada rahat ve sağlıklı yaşamak için tıbbın tavsiyelerine uyduğu gibi, tıbbın tavsiyesine uygun yaşayan aslında dinin tavsiyesine uygun yaşamış olur. Aradaki fark; dini hayatın anlamı iman ile yaşamaktan geçer. Öyleyse dini yaşayan hem iman etmiş, hem de tıbbın tavsiyesini yerine getirmiş olur.

İmansızlık bir hastalıktır. Bu hastalığın çaresi de iman, itikad, inanç ve inanmaktır. İman her ne kadar kendi alanında (maneviyat) bir problem hali gibi görüle ve algılsa da, aslında gerek ferdi, gerek sosyal açıdan bütün ilimlerle ilişkili olduğu gibi, psikoloji, sosyoloji ve tıp ilmiyle de kesinlikle alakalıdır.

Çünkü tıp, sosyoloji ve psikoloji ilmi her ne kadar insan ve toplumun sağlık ve mutluluğu için formüller üretse de, iman ve imanının neticeleri gibi sonuç odaklı, vicdanî bir yaptırım ve müeyyide ortaya koyamaz. Bu ilimler sadece tespit ve tavsiye edebilir. İman ise tespit ve tavsiye (emir)nin yanında müeyyide gücüne de sahip olduğu için tıp ilmiyle meşgul olanların iman hakikatleriyle de ilgilenmesi zarureti vardır.

Yine tıp ilminin kendisine müracaat edenlerle ilgili olumlu sonuç alması, onların, hayat gibi, hastalık, musibet ve ölümlere olumlu, pozitif, yapıcı ve barışık bakan bireyler olmasıyla doğrudan alakalıdır.

[101] Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 163.

Hedef birliği içerisindeki tıp ve din (iman)'in birlikte hareket etmesi, ruh ve beden birlikte hareket etmesi gibidir.

Sonuç olarak hayatın lezzetini ve zevkini isteyen insanın, hayatını iman ile hayatlandırması, farzları işlemekle süslenmesi, günahlardan çekinmekle de koruması gerekmektedir.

Kaynakça

Arıkan, Kemal, Fobi Nedir? Nedenleri ve Tedavi Yolları Nelerdir?, www.kemalarikan.com, s. 1 (21.11.2019)

Buhari, el-Tarihu'l-Kebir, 8/386.

Ebu Zehra, Muhammed, İslam Hukuku Metodolojisi, Tercüme: Abdulkadir Şener, Fecr Yayınevi, Ankara, 1986, 4. Baskı.

Kılıç Ekici, Özlem, Yalnızlık Birçok Hastalığı Tetikliyor, bilimgenç.tubitak.gov.tr.

Nursi, Bediüzzaman Said, Asay-ı Musa, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Hakikat Çekirdekleri (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.

Nursi, Bediüzzaman Said, Hutbe-i Şâmiye (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.

Nursi, Bediüzzaman Said, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Makâlât (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.

Nursi, Bediüzzaman Said, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Münâzarât (E.S.D.E.), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.

Nursi, Bediüzzaman Said, Sözler, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Şualar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Nursi, Nursi, Bediüzzaman Said, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.

Ögel, Kültegin, Patolojik Yalancılık ve Ötesi, www.ogelk.net , s. 1, (21.11.2019)